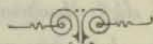

դար վերաբերմունքի դէպի իրանց աղջիկ զաւակները, որոնց «ուրիշի ապրանք» են համարում և աշխատում են շուտով գլխից հանել, չմտածելով հետեանքի մասին: Յայտնի է, որ երբ ամուսինները հիւանդանում են, մարդիկ իրանց ամուսիններին յետ են ուղարկում շատ անգամ հերանց տուն, ուր շատերը երկար տանջուելով մահանում են, իսկ այր ամուսինները ապօրինի կենակցում են ուրիշ կանանց հետ: Այդ փաստ է, որ ընդհանրապէս է, մանաւանդ շնորհիւ նրա, որ քահանայք իրանք զրկուելով ամուսիններից, ապօրինի կենակցութիւն են ունենում:

Աւելի քան հասունացած է այն հարցը, որ քահանաներին թոյլատրուի կրկնամուսնութիւն, որը թէ ազգային և թէ բարոյական տեսակէտից մի անհրաժեշտութիւն է: Փաստ է, որ քահանան չի կարող առանց ամուսնու, մանաւանդ եթէ սա ունի երեխաներ, ապրիլ վասն որոյ նրանք պարտաւորեալ պահում են իրր տան տնտեսուհիներ, որոնցից յաճախ ունենում են երեխաներ: Պահանջել քահանաներից, մանաւանդ գիւղական՝ լինել «սուրբ» նշանակում է սպասել անկարելին. քահանան՝ նախ և առաջ մարդ է մարդկային բնախօսական պահանջներով և այլն: Կրկնում ենք, պէտք է կրկնամուսնութիւն թոյլատրել քահանաներին. և ես համոզուած եմ, որ հայ ինտելիգենտ և բանիմաց զասակաբզը՝ թէ հոգևոր և թէ աշխարհական՝ չի բողոքիլ դորա դէմ:

(Շարունակիլ)

բժ. Բ. Աղասարեան

ՆՈՐ – ՆԱԽԻԶԵԻԱՆԻ

ԵԿԵՂԵՑ. ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ 1913 Թ. ՀԱՇԻԻԸ.

Վերջին տարիներս «Արարատ»ի էջերում աշխատել ենք համառօտ տեղեկութիւններ հաղորդել Ն. Նախիջևանի Հայոց աղքատախնամ հոգաբարձութեան գործունէութեան մասին, որը մեր Ռուսահայոց մէջ ազգային-հասարակական բնոյթ կրող ամենահամակրելի և արդիւնաւէտ գործունէութիւն ցոյց տուող հաստատութիւններից մէկն է:

Իւրաքանչիւր տարի այդ հոգաբարձութիւնը իւր հաշիւները ներկայացնելով քաղաքի վեց եկեղեցիներից ընտրուած վաթսուս պատգամաւորների ընդհանուր ժողովին, ապա մանրամասն հաշիւ է հրատարակում նաև, թէ հայերէն և թէ ռուսերէն, հասարակական բոլոր խաւերին ևս

մատչելի դարձնելու համար իւր գործունէութեան նկարագիրը: Եւ գուցէ հէնց այդ է այն պատճառներից մէկը, որ եկ. Հոգաբարձութիւնը դարձել է մի համակրելի և կատարեալ վստահութիւն ներշնչող հաստատութիւն:

Անցեալ տարիների նման այս տարի էլ Հոգաբարձութիւնը հրատարակել է իւր նախընթաց (1913) տարուայ գործունէութեան տեղեկագիրը, որի մասին մի քանի համառօտ տեղեկութիւններ տալ աւելորդ չենք համարում:

Անցեալ 1913 թ. ընթացքում եկ. Հոգաբարձութիւնը մոտաք ունեցել է մի հարիւր ութ հազար եօթը հարիւր ինը ռուբլի 92 կոպ. (108,709 ռ. 92 կ.), որը գոյացել է հետեւեալ եկամտի աղբիւրներից:

Ա. Անշարժ կալուածներից . 91,007 ռ. 90 կ.

Այս կալուածներից ամենախոշորը Ռաստովում ունեցած Բայլշայա Սագովայա փողոցի վրայի մեծ տունն է, որ բերել է 50,622 ռ., իսկ երկրորդ տեղը բռնում է Եկատերինազարի շէնքը, որ բերել է 15,408 ռ. 82 կ., ապա Հաղարեանի տան վարձագիրն 7000 ռ.: Այս բաժնի մէջ է մտած նաև Հնդկաստանի կալկաթա քաղաքում Մ. Բաբաշանի կտակով թողած կալուածքի եկամտի կէս մասը, որը նշանակուած է 9998 ռուբլի, այսինքն 6248 ռուբլի, սակայն այս գումարը կազմում է այդ կալուածից վերջին հինգ տարուայ ընթացքում չգանձուած արդիւնքը: Այս առթիւ պէտք է ասել, որ Մ. Բաբաշանը իւր կալուածը կտակով թողել է 1794 թուին, բայց երկար տարիներ Ն. Նախիջևանցիք չեն կարողացել օգտուել նրանից, մինչև որ արժանայիշատակ Միք. Նալբանդեանցը անցեալ դարի կէսերին անձամբ գնալով Հնդկաստան, գործը կանոնաւորում է մասամբ, և Ն. Նախիջևան քաղաքը, արտաքին գործերի մինիստրութեան միջոցով պարբերաբար ստանում է իրեն հասանելի արդիւնքը: Թէպէտ եկ. Հոգաբարձութիւնը քաղաքից ստանում էր այդ գումարը, սակայն իրաւատէր չէր. իրաւունքի տէրը քաղաքն էր, բացի այդ, եկ. Հոգաբարձութիւնը ոչ մի որոշ տեղեկութիւն չունէր այդ կալուածների մասին: Այս տարուայ հաշուից երևում

է, որ Եկ. Հոգաբարձութիւնը յատկապէս այդ դործի համար Հնդկաստան է ուղարկում պ. Յովակիմ Բեդեկեանին, որին աջողուած է անգլիական դատարանի առաջ յիշեալ կտակի տէր ճանաչել տալ Եկ. Հոգաբարձութիւնը, այլ և մանրամասն և ճշգրիտ տեղեկութիւններ ներկայացնում Մ. Բաբաջանի կալուածի մասին:

Ռ. Կ.

Բ. Մշտական աւանդներից	190 —
Գ. Ժամանակաւոր աւանդադրամներից	536 39
Դ. Ընթացիկ հաշուով	114 52
Ե. Ճերմակեղէնի դպրոց-արհեստանոցից	1180 9
Զ. Նուիրաբերութիւններից	2337 8
Է. Զանազան հասոյթներից	7076 82
Ը. Տոկոսաբեր թղթերից	5645 12

Եկեղեցական Հոգաբարձութիւնը նոյն 1913 թ. ընթացքում ելք է ունեցել իննսունհինգ հազար վեց հարիւր եօթանասուն երեք ռուբլի 21 կ. (95,673 ռ. 21 կ.), որից ծախսուած է.

Ա. Թոշակաւոր սաներ պահելու վրայ	15,496 —
Բ. Նպաստներ ուսման համար	2,745 —
Գ. Հանդերձազին չքաւոր աշակ.	1,209 —
Դ. Ուսման պիտոյք չքաւոր աշակ.	65 —
Ե. Նպաստ ծխական դպրոցներին	6920 —
Զ. Դպրոցական ֆոնդին	1000 —
Է. Մանկապարտէզին նպաստ	300 —
Ը. Վանայ Վարազայ դպրոցին	550 —
Թ. Կանանց կար ու ձևի արհեստանոցին	250 —
Ժ. Ճերմակեղէնի արհեստանոցի պահպանութեանը 3700 —	

Այսպէսով ուրեմն կրթական նպատակների համար ծախսուած է ընդամենը մօտ 32,235 ռ.: Նշանակում է, որ Հոգաբարձութիւնը Թոշակաւորներ պահում է ինչպէս հայոց ծխական և միջնակարգ դպրոցներում, այնպէս և պետական միջնակարգ ու բարձրագոյն դպրոցներում: Որ Հոգաբարձութիւնը առանց սխառեմի և պատահական կերպով չէ ծախսում իւր տրամադրութեան տակ եղած գումարները, հապա

ձգտում է որոշ նպատակի, այդ երևում է նաև հետևեալ որոշումներից. — Հոգաբարձութիւնը «աչքի առաջ ունենալով, որ մեր զպրանոցներն ընդհանրապէս զգալի պէտք ունին կարող և իրաւատէր մանկավարժ դասատուներու, սահմանեց 1913 թ. երկրորդ կէս տարուանէն ունենալ արտասահմանեան մէկ թոշակ՝ յատկապէս մեր ազգային միջնակարգ վարժարաններու համար մանկավարժներ և մասնագէտ ուսուցիչներ պատրաստելու նպատակով»։ Այլ և տառերի գիւտի և տպագրութեան յօբելեանների առթիւ որոշուած է «հիմնել մէկ թոշակ այն հայ երիտասարդներու համար, որոնք կուզենային կամ Ս. Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան ֆակուլտետի մէջ կատարելագործուել հայկաբանութեան և հայկական հին ու նոր զպրութեան, պատմութեան և հնագիտական ուսմունքներու մէջ, և կամ եւրոպական համալսարաններէն մէկու մը մէջ մասնագիտորէն ուսուցնասիրել մանկավարժութիւնը իւր յարակից ճիւղերով»։ Եւ այդ երկու որոշումներն էլ գործադրուած են անմիջապէս։

Մնացեալ գումարները ծախսուած են.

Թ. Զբաւորների խնամարկութեան համար մօտ 21,250 ո.

Սրա մէջ են դրամական միանուագ օգնութիւն (1000 ո.), մնայուն օգնութիւն (1984 ո.), նիւթեղէնով (թէյ, շաքար, ալիւր, իւղ, միս, հաց, քարածուխ, ճրագալուցի սեղան հայ զինուորներին—1773 ո.) և այլն։

Ժ. Հոգեկան հիւանդների, անկեղանոցի և որբա-

նոցի պահպանութեան համար . 16,497 ո. 67 կ.

Հոգեկան հիւանդ ունեցել են 4 հոգի, անկեղանոցի մէջ 86 հոգի, պատուարանի մէջ 2 հոգի, (1 ուսուցիչ և 1 դպիր) որբանոցի մէջ 30 հոգի։ Պէտք է ասել, որ որբանոցում մնացողները միաժամանակ ստանում են ուսում և դաստիարակութիւն։

ԺԱ. Կտակների համաձայն տրուած է . 444 ո.

ԺԲ. Կալուածական և վարչական ծախս 35,427 ո. 50 կ.

Այս յօդուածի մէջ մանում են պետական, զնահատական տուրքերը, ապահովագրութիւնը, հորոգութիւննե-

ըր, շինութիւնները, պարտքերի հատուցումն, դատական ծախքեր, պ. Բեդեկեանի Հնդկաստանի գնալու և դատ վարելու ծախքերը (5858 ռ.) և այլն:

ԺԳ. Խորհրդարանի ծախս (պաշտօնեաներ, դիւանական, և այլն) 5625 ռ. 78 կ.

Առ 1 յունուարի 1914 թ. մնում է յաւելեալ գումար 13,036 ռ. 71 կ.:

Եկ. Հոգաբարձութեան հրատարակած սոյն հաշուի մէջ զետեղուած են, բացի ընդհանուր հաշուից, նաև մանրամասն տեղեկութիւններ ու անուանացուցակներ, որոնցից իւրաքանչիւր ոք կարող է ծանօթանալ Եկ. Հոգաբարձութեան կազմի, Ժողովների թուի, սան ու սանուհիների (ովքեր են, ում անուան սան են, որտեղ են ուսանում), կարևոր որոշումների հետ: Այլ և կան մանրամասն տեղեկութիւններ Հոգաբարձութեան հաստատութիւնների, չքաւորներին խնամարկելու եղանակի, թոշակների ու նպաստների բաշխման ու քանակի, նուիրատուների ցանկի և նուէրի քանակութեան մասին:

1913 թ. ընթացքում Եկ. Հոգաբարձութիւնը խոշոր կտակներ չէ ստացել. միայն հանգուցեալ Տ. Խաչատուր բազմաշխատ աւ. քահանայի մահուան առթիւ՝ նրա անուան ֆոնդ կազմելու համար ստացուած է Գէորգ Բաքալեանից 6000 ռ. և պսակ դնելու փոխարէն զանազան անձերից ու հաստատութիւններից 793 ռուբլի: Մի տարի առաջ ևս նոյն քահանայի յիսնամեայ յոբելեանի առթիւ նրա անուան ֆոնդի համար կար կազմուած 1500 ռուբլի:

Որ Եկ. Հոգաբարձութիւնը հետզհետէ զարգանում է և առաջադիմում, այդ երևում է նրա տեղեկագրների հէնց չոր ու ցամաք թուերից էլ. — նախընթաց 1912 թ. նրա եկամուտն էր 88,197 ռ. 19 կ., իսկ 1913 թուին 108,709 ռ.:

Բնականաբար աւելացել են նաև ծախսերը, այսպէս՝ կրթական նպատակների համար մօտ 2500 ռ., չքաւորների խնամարկութեան համար մօտ 4200 ռ., կալուածական և վարչական ծախքերի համար մօտ 11,300 ռ. և այլն:

Եկ. Հոգաբարձութեան կազմի մասին արդէն անցեալ

ներում գրած լինելով, աւելորդ ենք համարում կրկնութիւն անելը:

Դժբաղդաբար մեր ձեռքի տակ չունենալով ինչպէս Ն. Նախիջևանի միւս ընկերութիւնների ու հաստատութիւնների, նոյնպէս նաև Կովկասահայ մի երկու խոշոր ընկերութիւնների հաշիւները, հնարաւորութիւն չունինք համեմատութիւններ և ընդհանուր եզրակացութիւններ անելու:

Եկ. Հոգաբարձութիւնը հայերէն հաշիւը հրատարակելու հետ միաժամանակ հրատարակել է նաև ռուսերէն հաշիւ, որը ներկայացնում է մի ընդարձակ քաղուածք նրա հաշուապահական մատեններից: Այդտեղ աւելի պարզ կերպով պատկերացած են Հոգաբարձութեան բոլոր կայքերի ու գոյքերի հաշիւները, նրանց ինչ վիճակի մէջ գտնուածը, նրանց գնահատական և իսկական արժէքը, նրանց բերած եկամուտը, նրանց վերայ եղած պարտքերը, փոխառութիւնները, եկամուտը ինչ նպատակի գործադրուածը և այլն:

Զցանկանալով աւելի մանրամասնութեան մէջ մտնել, ընթերցողի հետաքրքրութեան համար յիշատակենք, որ առ 1 յունուարի 1914 թուի Հոգաբարձութեան անշարժ կայքերի արժէքը գնահատուած է 746,368 ռ. 74 կ., շարժական կայքը 10,624 ռ. 40 կ., տոկոսաբեր թղթերը 146,634 ռ. 6 կ., մշտական աւանդադրամը 5000 ռ., ժամանակաւոր աւանդադրամը 11,246 ռ. 28 կ., հին դրամները 1000 ռուբլի և այլն, ընդամենը 941,398 ռ. 80 կ.:

Սակայն եկ. Հոգաբարձութիւնը ունի նաև մի բաւական խոշոր պարտք—95,234 ռ. 68 կ., որը նա վերցրել է Պետական բանկից՝ գրաւ դնելով իւր ձեռքն եղած արժէթղթերի մի մասը: Այդ պարտքը առաջ է եկել այն հանգամանքից, որ եկ. Հոգաբարձութիւնը ցանկանալով իւր եկամտի աղբիւրներն աւելացնել, շարունակ հոգս է տարել, որպէս զի կտակով թողնուած շէնքերը վերանորոգէ կամ վերաշինէ: Այսպէս, օրինակ, նա վերոյիշեալ խոշոր գումարը պարտք վերցնելով, կամ, աւելի լաւ է ասել,

փոխառութիւնը անելով, գործադրել է եկատերինադարում հանգուցեալ Քարասուլեանի թողած կայքի վերաշինութեան վրայ, որով այդ կայքի արժէքն էլ բարձրացել է և 17,611 ո. 47 կոպէկից դարձել 138,947 ո. 19 կ., որից 38,881 ո. 53 կ.-ը Քարասուլեանի դրամն է, իսկ մնացեալ 100,065 ո. 66 կ. պարտք վերցրած գումար: Բնականաբար կայքի եկամուտն էլ անհամեմատ աւելացել է: Միևնոյն եղանակով են շինուած նաև Ռաստովի յայտնի շէնքը, որ այժմ 50,000 եկամուտ է բերում, մինչդեռ առաջ միայն մի քանի հազար էր բերում, և ուրիշները: Աւելորդ է ասել, որ Հոգաբարձութիւնը տարէց տարի զեղչում է իւր պարտքը՝ խոխոսներով հանդերձ և այդ բանը ոչ մի կերպով արգելք չէ լինում կտակների ճշգրիտ գործադրութեանը, մինչդեռ մի քանի տարի յետոյ, երբ Հոգաբարձութիւնն ազատուած կլինի իւր պարտքերից, նա հնարաւորութիւն կունենայ իւր օգտաշատ նպատակներն իրագործել աւելի ընդարձակ չափով:

Եկ. Հոգաբարձութեան ընդհանուր ժողովը, որ կայացել է տարւոյս յունիսի 1-ին, մանրամասն կերպով քնննութեան առնելով Հոգաբարձութեան գործունէութիւնը, Քննիչ յանձնաժողովի զեկուցումը և մի քանի դիտողութիւններ անելուց յետոյ, որոնց առթիւ տրւում են բաւարար բացատրութիւններ, ապիս է իւր հաւանութիւնը և սրտագին շնորհակալութիւն յայտնում Հոգաբարձութեան Նախագահ պ. Անդրէաս Սալթիքեանին և միւս անդամներին նրանց արդիւնաւէտ ծառայութեան համար:

Ցանկանալով այդ համակրելի հաստատութեանը առաջադիմութիւն և յարատեւութիւն, որ իւր գործունէութեամբ ու համակրելի ուղղութեամբ պատիւ կարող է բերել ոչ միայն Ն. Նախիջևանի այդ մի փոքրիկ գաղութին, այլ և ամբողջ ուսանայոցս:

Մ. վ.